

U

UBICINI, JEAN-HENRI

(20 Ekim 1818, Issoudun - 27 Ekim 1884, Vernou sur Brenne) Fransız gazeteci.

Lise öğretmeni olarak hayata atılan Ubicini 1848'de Bükreş'i ziyarete eder. Aynı yılın ağustosunda Eflâk voyvodasının gönderdiği bir heyete katılarak İstanbul'a gelir ve 1849'un sonlarına kadar kalır. Paris'e döndüğünde 1850'de *Moniteur* gazetesinde Türkiye mektuplarını yayımlamaya başlar. Bunların birinci bölümü 1853'te *Lettres sur la Turquie ou tableau statistique, religieux, politique, administratif, militaire commercial etc. de l'Empire ottoman depuis le Khatti-Chef de Gulkbane (1839)* adıyla yayımlanır. Türkçesi *Türkiye 1850* (2 c., İst., ty) adıyla çıkmıştır. İkinci bölüm ise ertesi yıl yayımlanır. Kırım Savaşı (1853-1856) yıllarına rastlayan ve verdiği doğru bilgiler ve gözlemlerle ilgiyi çeken bu kitaplar, o dönem Türkiye hakkında en çok okunan yapıtlar arasına girer. Bunun üzerine Ubicini, yine 1854'te *La Question d'Orient devant l'Europe documents officiels, manifestes, actes, firmans, circulaires etc. depuis l'origine du différend, annotés et précédés d'une composition de la question des Lieux-Saints* adlı savaşın nedenlerini belgelerle anlatan kitabını ve 1855'te *La Turquie actuelle*'i yayımlar. Bu kitabın Türkçesi de *1855'te Türkiye* (2 c., İst., 1977) adıyla çıkmıştır.

Ubicini'nin kitaplarında İstanbul konusunda verdiği bilgiler bugün için de kaynak oluşturacak değerdedir. 1844 Osmanlı nüfus sayımına göre kentün nüfusu şöyledir: Müslümanlar 475.000, Ermeniler 205.000, Ermeni Katolikler 17.000, Rumlar 132.000, Yahudiler 37.000, yabancılar 25.000, toplam 891.000. 1840'lı yılların sonunda kentte 22.700 öğrencisi olan 396 ilkokul vardır. 1851'de ise rüştiyelerin sayısı 6 ve öğrencisi 870 idi. Aynı yıl iki mekteb-i maariften Sultanahmet'tekinin 250, Süleymaniye'dekinin ise 120 öğrencisi vardı. Diğer ortaokullardan Valide Sultan Mektebi'nin 1850'de 13 ile 17 yaş arası 300, Darülmualim'in ise 60 öğrencisi vardı.

Yüksekokullara gelince 1848'de yandıktan sonra Haliç'teki Humbaracılar Kışlası'na taşınan Mekteb-i Tıbbiye'nin hazırlık bölümünde 410, üst bölümünde 169 öğrenci okumaktadır. Ayastefanos'taki zi-

raat okulunda, yarı Müslüman olmak üzere 46 öğrenci vardır. Ayrıca 1850 sonunda Fransız M. Dubroca yönetiminde bir de baytar okulu açılmıştır.

1850'lerde İstanbul'da 13 gazete yayımlanmaktadır, ancak bunlardan hiçbiri günlük değildir. *Takvim-i Vekayi* ve *Ceride-i Havadis* haftalıktır. Fransızca çıkan gazete sayısı 4'tür: *Le Journal de Constantinople*, *Le Courier de Constantinople*, *Le Commerce de Constantinople*, *La Gazette médicale*. Ancak bir o kadar İtalyanca gazete vardır: *Omnibus*, *Indicatore bizantino*, *L'album bizantino*, *La Giurisprudenza bisantina*. Tek Rumca gazetenin adı *O telegrafos tu Bosforu* (Boğaziçi Telgrafı), Ermenice gazetenin adı *Hayastan* ve Bulgarca gazetenin adı *Novina bulgarska*'dır.

Sanayi, ticaret, finans, ulaşım, ordu konusunda da ilginç bilgiler veren Ubicini, askeri fabrikaları da sayar. Bunlar Ayastefanos yakınlarındaki Azatlı Baruthanesi, iki yüksek fırını ile yılda büyüklü küçük-lü 500 kadar top dökebilecek kapasitede olan Tophane, yılda 30.000 tüfek kapasiteli Dolbamaççe'deki silah fabrikası, Zeytinburnu Fabrikası, Beykoz Debbaghane-si'dir. Askeri okullara gelince, Mekteb-i Harbiye'nin 120 öğrencisi, Mühendishane-i Berri-i Hümayun'un 90 öğrencisi, Heybeliada'daki Mekteb-i Bahriye'nin ise 120-150 öğrencisi vardır.

1852'de İstanbul'a ikinci bir yolculuk yaptığını bildiğimiz Ubicini'nin Romanya hakkında da kitapları vardır.

STEFANOS YERASIMOS

ULAGAY, İBRAHİM ETHEM

(1880, İstanbul - 17 Eylül 1943, İstanbul) Hekim ve kimyager.

Kafkasya'nın ünlü Ulagay ailesinden ve İstanbul gümrük müdürlüğü amirlerinden Rüstem Bey'in oğludur.

1903'te Mekteb-i Tıbbiye-i Şahâne'den(→) yüzbaşı rütbesiyle mezun oldu. Mekteb-i Tıbbiye Kimyahanesi'nde Dr. Ali Rıza Bey'in (ö. 1904) laboratuvarına devam ederek kimya uzmanlığı belgesi aldı ve Dr. G. Deycke Paşa'nın kliniğinde kimya asistanı olarak çalıştı. 1907'de Dr. Süleyman Numan Paşa'nın (1868-1925) teşviki ile "Kimyager Dr. İbrahim Ethem Tahlilha-

İbrahim Ethem Ulagay'nın 1909'da çekilmiş bir portresi. Cengiz Kabraman arşivi

nesi" (Gedikpaşa, Divan-ı Âli Sokağı no. 12) adını verdiği bir analiz laboratuvarı açtı ve tıbbi (idrar, kan, balgam), gıdai (yağlar, süt, un) ve kimyasal (maden, alyon) analizler yapmaya başladı.

Birçok hastanede de kimya uzmanı olarak görev yaptıktan sonra, tıbbiye mekteplerinin birleştirilerek Tıp Fakültesi'ne dönüştürülmesi sırasında (1909) Dr. Akil Muhtar Özden'in (1877-1949) muavini olarak "fenni tesir-i edviye" (farmakoloji) kürsüsü laboratuvar şefliğine atandı.

Ulagay çalıştığı hastanelerde biyokimya laboratuvarları kurmuş ve bu alanda araştırmalar ve yayınlar yapmıştır. Bunlara örnek olarak *Kan Proteinlerinin Dozajı Hakkında* (Dr. G. Deycke Paşa ile) ve *Ürobilin'in Menşei Hakkında* (Dr. Tevfik Sağlam ile) isimli yayınları gösterilebilir.

Ulagay 1913'te Tıp Fakültesi'ndeki görevinden ve askerlikten istifa ederek Darphane kimyagerliğine geçti. Darphane'deki çalışmaları sırasında hurda gümüşten yararlanarak yaptığı karışımdan basılan altınlar çok güzel olmuştur. Bugün "Reşat altını" olarak büyük bir üne kavuşmuş olan Osmanlı altınları, Ulagay tarafından gümüşle ayarlanan bir karışımdan basılmıştır.

Ulagay I. Dünya Savaşı'ndan sonra Darphane'deki görevinden ayrılarak laboratuvarında gelenik preparatlar hazırlayarak Mehmed Kâzım Ecza Deposu aracılığıyla satışa sunmuştur. 1924'te laboratuvarını Divanyolu üzerinde bir binanın (şark mahfili bahçesinde) alt katına taşımış ve adını "Kimyager Dr. İbrahim Ethem Kimya Evi" olarak değiştirmiştir. 1934'te laboratuvar Çemberlitaş semtindeki bir binaya (Peykhane Sokağı no. 6, Osmanbey Matbaası binası; bugün yerinde Darüşşafaka sitesi bulunmaktadır) taşınmış, yeni makineler alınmış, tablet ve ampul şeklinde ilaçlar ile veteriner ilaçları yapımına başlanmış ve II. Dünya Savaşı sırasında Türkiye'nin ilaç gereksinmesinin karşılanmasına büyük oranda katkıda bulunulmuştur.

Ulagay'ın vefatından sonra laboratuvarın yönetimi eşi Seyide Ulagay ve oğulları biyokimya mühendisi Rasim Ulagay (1910-1969), eczacı Nezih Ulagay (1911-1985), kimya mühendisi Dr. Suat Ulagay (d. 1913) ve Prof. Dr. İlhan Ulagay'a (1914-1985) geçmiştir. Bu yönetici kadro müesseseyi anonim şirket (İ. E. Kimya Evi TAŞ) haline getirmiş ve 1956'da da, Marshall yardım fonundan yararlanılarak yaptırılan, bugün de çalıştığı binaya (Davutpaşa Caddesi no. 12, Topkapı) taşınmıştır.

İ. E. Ulagay İlaç Sanayii TAŞ bugün (1994) 100'ün üzerinde hazır ilacın çeşitli şekillerini imal etmektedir. Yıllık kapasitesi 35.000.000 kutunun üzerindedir.

Bibl. Baytop, *Eczacılık*, 188, 441-442; F. Erden, *Türk Hekimleri Biyografisi*, İst., 1948, s. 319.

TURHAN BAYTOP

ULAŞIM

İstanbul'da imar planlama çalışmaları 18. yy'da başladığı halde, ulaşım planlamasının gerekliliği 1970'lerin başında gündeme gelmiştir. İlk ulaşım planlama çalışması

Tynyshpaev, M. T., his writings include *Материалы к истории киргиз-казакского народа* (Tashkent, c1925, 1990). LC

Tyrrell, Francis Hardinge, born 5 November 1840, he entered the army in 1857 and rose to the rank of lieutenant-general. He served with the Madras Infantry and in the Abyssinian Expedition, 1867-68. His trace is lost after a publication in 1908. Who, 1908, 1909

von Tyszka, Carl Alexander Friedrich, born 5 October 1873 at Posen, he received a Dr.rer.pol. and became a higher civil servant. His writings include *Das weltwirtschaftliche Problem* (1916), and *Grundzüge der Finanzwirtschaft* (1926). DIBind (2); Kürschner, 1925-1935; *Wer ist's*, 1935

von Tyszka, Fritz, born 19th cent., he was a war correspondent who published critical reports about the Armenian massacres of 1916. In 1920 he was affiliated with the Deutsche Orient-Mission, Potsdam. His writings include *Dr. Solf und Samoa; politisch-wirtschaftliche Skizze* (Berlin, Deutscher Kolonial-Verlag, 1904). Note; NUC, pre-1956

Tytler, John, Dr., born 18th cent., his writings include *The Jawámè ul ilm ul riyázi; or, a translation from C. Hutton's Course of Mathematics into Arabic ...*, by John Tytler (Calcutta, 1835). BLC, *Catalogue of Arabic books*; NUC, pre-1956

Tyzack, John Edward Valentine, born in 1904, he was an officer in the Royal Air Force and served in Aden, the Sudan and Palestine. He died in 1979. Who, 1972-1979; *Who was who*, 7

Tzareva (Царева), Elena, her writings include *Rugs and carpets from Central Asia; the Russian collections* (1984), and *Tappeti dei nomadi dell'Asia centrale* (1993). LC

Tzounis, Ioannis Alexander, born 13 October 1920 at Bucureşti, he was educated at the University of Athens and the Institut français d'Athènes. Since 1947 he was affiliated with the Greek foreign service. IntWW, 1974/75-1976/77

Ubach, Ernst, born 19th cent., he received a Dr.jur. in 1904 from the Universität Leipzig for *Berechtigung und Verpflichtung des Empfängers*. He was joint author of *Sitte und Recht in Nordafrika* (1923).

Ubah, C. N., fl. 1979-1985, he studied at the University of Ibadan, where he received a Ph. D. He was teaching at the Department of History and Archaeology in the University of Nigeria, Nsukka, certainly from 1979 until 1985. His writings include *Government and administration of Kano Emirate, 1900-1930* (1985). Note

Ubicini, Jean Henri *Abdolonym*, born in 1818 at Issoudun (Indre), he was a journalist and historian who in 1846 made a *grand tour* of Europe, visiting Italy, Greece and Turkey. While there, he participated in the 1848 revolution in Bucureşti. He also spent some time at Constantinople before returning to France. His writings include *La Question d'Orient devant l'Europe* (1854), *La Turquie actuelle* (1855), *Les Serbes en Turquie* (1865) and *L'État présent de l'Empire ottoman* (1876). He died at Roche-Corbon (Indre-et-Loire), 28 October 1884. BbD; BiD&SB; Bitard; Dantes 1; *Μεγάλη Ελληνική εγκυκλοπαίδεια*, vol. 23, p. 645; MembriaR; Vapereau

Ubriatova, Elizabeta Ivanovna, born in 1907 at Omsk, she graduated in 1929 from the Pedagogical Faculty, Irkutsk State University, and there also received her first degree in 1940 for *Язык норильских долган*. In 1953 she was granted a doctorate for a monograph. Her writings include *Очерк истории изучения якутского языка* (1945), *Исследования по синтаксису якутского языка* (1950-76); and she edited *Урало-алтаистика* (1985); and she was joint editor of *Лексика и морфология тюркских языков* (1982), and *Морфология тюркских языков Сибири* (1985). Miliband²

Udalova, Galina Mikhailovna, born 2 June 1960 at Belgorod, Russia, she received her first degree in 1985 for *Османское правление в Йемене и борьба против турецких завоевателей*. Her writings include *Йемен в период первого османского завоевания, 1538-1635* (1988). Miliband²

Udal'tsova, Zinaida Vladimirovna, born in 1918, she was a historian and since 1968 a professor. Her writings include *Основные проблемы византиноведения в советско исторической науке* (1955), *Советское византиноведение за 50 лет* (1969), and she edited *Культура Византии* (1984). She died in 1987. LC

Udam, Khal'iand Karlovich, born 8 May 1936 at Rakvere, Estonia, he graduated in 1959 from Tartu State University and received his first degree in 1971 for *Семантич. особенностии суфийск. поэтич. лексика персидс. языка*. Since 1971 he was an editor the Estonian Soviet encyclopaedia. Miliband²